

ИРИНА НИКОЛИЋ

МЕНТОР: др Смиљана Ђорђевић Белић

РИТУАЛИ ИЗ КОМПЛЕКСА ПОГРЕБНЕ ОБРЕДНОСТИ У ТРШИЋУ

СХВАТАЊЕ СМРТИ У ТРАДИЦИОНАЛНОЈ СРПСКОЈ КУЛТУРИ

- За традиционалну српску културу карактеристична је и **анимистичка коцепција света** која се ослања на дуализам. Есенција живог бића јесте унутрашњост која га покреће, закоју је устаљен термин „душа”.
- Из анимистичког схватања потиче веровање да се при смрти човек растаје са својом душом.
- Читав самртни ритуал обухвата различите облике понашања у служби припремања покојникове душе за одлазак на други свет (у хришћанској интерпретацији – царство небеско).

ИСТРАЖИВАЊЕ ПОГРЕБНЕ ОБРЕДНОСТИ У ТРШИЋУ

- Рад је заснован на анализи материјала који је прикупљен приликом теренских истраживања која су део редовних активности едукативног програма Фолклористика (од 2017. до 2023); ова грађа је део неформалног архива фолклористичког курса;
- Највише података узето је из разговора који су обављени 2018. и 2019. године;
- Први део задатака са којима сам се у истраживању сусрела била је транскрипција грађе.

ГЛАВНИ ЕЛЕМЕНТИ КОМПЛЕКСА ПОГЕБНИХ РИТУАЛА

- **Радње које претходе сахрани** (паљење свеће, бдење, објављивање смрти, опремање покојника, припремање гроба);
- **Сахрана** (изношење покојника, чишћење и друге заштитне радње, укуп и ритуални обед и ритуална храна, узимање црнине);
- **Ритуали након сахрањивања** – трају активно (најчешће) до треће године од смрти; најважнији су: поподневни одлазак на гробље, трећина, прва субота, четресетница, задушнице.
- **Жаљење и нарицање.**

ПОГРЕБНИ ОБИЧАЈИ У ТРШИЋУ – СПЕЦИФИЧНОСТИ ЛОКАЛНЕ КУЛТУРЕ

- Душни брав
- Нарикање - начин тужења и текстови одговарају традицији културе динарског типа; још увек се практикује; жене које туже зову се нарикаче (добијен је податак о нарицању мушкараца код Рома)

ДУШНИ БРАВ

- Обавезну храну на сахрани у Тршићу чине: жито, душно бравче, погача, мед и бели лук. Душно бравче јесте овца која се коље ако жена умре, одосно ован са највећим роговима у случају смрти мушкарца. За душно се не користи јагње, већ овца/ован старији од годину дана који нису црни. Постоје три даће од којих су, ако неко умре током поста, две посне а једна мрсна; а ако неко умре док је мрсно, две мрсне и једна посна.

Жртвовање Исака, Каравађо

Јаукање, фотографија из 1963, преузето из Ђурђевић 1989.

Јаукање за оцем

Ајој, јадна тужна ти сам!
Ајој, нема мога милог родитеља!
Ајој, тато, а што нас остави!
Ајој, тато, у црно нас зави!
Ајој, не дочека, тато!
Ајој, да видиш унучиће твоје!
Ајој, што си, тато!
Ајој, што си, тато, душу испустио!
Ајој, што мене Бог не узе!
Ајој, шта сам дочекала!
Ајој, ко ће мене лебом ранити,
ранитељу наш!
Ајој, јадна сиња кукавица!
Ајој, јадна тужна сиротица!
Ајој, отвори очи, тато!
Ајој, види, тато, ћери твоје!
Ајој, види, тато, сирочиће твоје!

(Ђурђевић 1989)

НАРИЦАЊЕ

- Ако умре глава породице, мајка и ћерке кукају у зору и предноћ наредних седам дана. Постоје различити текстови тужбалица, један од примера је нарицање за оцем (који је преузет из етнографских извора). На терену смо добили потврду да се нарицање још увек практикује, али нисмо били у прилици да забележимо текстове и пратеће ритуалне радње, с обзиром на то да би за такво истраживање морали да постоје посебни услови (нпр. присуство даћи на гробљу).

ДОДАТНЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ПОГРЕБНИХ РИТУАЛНИХ ПРАКСИ

- Смрт деце и младих људи;
- Сахрањивање самоубица;
- Веровања везана за умирање грешних људи.

ЗАКЉУЧАК

Поређење теренског налаза са подацима из етнографске литературе показује изразито висок степен очуваности свих елемената погребне обредности.

Ово се подудара са закључцима бројних етнолога, антрополога и проучаваоца фолклора и религије, који су нагласили да се управо ритуали везани за култ смрти најспорије мењају (нпр. Веселин Чајкановић, Слободан Зечевић, Душан Бандић и др.).

Ово је последица универзалног људског односа према смрти и умирању који обележава и веровање у постојање другог света, и амбивалентан статус покојника (истовремено присуство страха и поштовања), и сложеност веровања која се односе на везе између света живих и света мртвих.

ЛИТЕРАТУРА

- А. Ђурђевић, Рађевић. Обичаји, веровања и народно стваралаштво. Крупањ: Дом културе „Политика“.
- И. Ковачевић и Д. Синани (ур.). Антропологија смрти 1 и 2. Београд, 2013;
- Словенска митологија, енциклопедијски речник. Ур. Љубинко Раденковић и С. Толстој. Београд: Zepher Book World, 2001.
- М. Јефтић. Смрт и сахрана. ГЕМ 27, 1964, 431-441.
- Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, Српски митолошки речник, Београд: Нолит, 1970.

